

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-33>

УДК 338.48:378.14:911.3

РОЗВИТОК НАУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 242 ТУРИЗМ У НАЦІОНАЛЬНОМУ АВІАЦІЙНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC WORK OF STUDENTS OF THE SPECIALTY 242 TOURISM A T THE NATIONAL AVIATION UNIVERSITY

Фокін Сергій Павлович

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1522-7254>

Сайчук Віктор Степанович

кандидат географічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9489-0822>

Кучеренко Валентина Степанівна

старший викладач,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7901-8858>

Fokin Serhii, Saichuk Viktor, Kucherenko Valentyna
Nation Aviation University

У статті розглядається відтерміноване спостереження щодо використання чотирирічної моделі розвитку пізнавальної активності в середній та вищій школі, а також можливості активізації наукової роботи студентів. На основі багаторічної роботи у Національному авіаційному університеті, досліджено розвиток наукової активності студентів у процесі поєднання навчальних та позанавчальних занять у гуртку «Спортивний туризм». Досліджено значущість пошуку змістовної інформації під час підготовки, проведення і підведення підсумків спортивних походів, до її подальшого застосування для написання наукових статей та робіт студентів. Наголошено на необхідності активізації наукової роботи студентів, для дослідження можливостей спортивного туризму у протистоянні України проти військової агресії росії.

Ключові слова: чотирирічна модель, відтерміноване спостереження, спортивний туризм, наукова робота студентів.

The article examines the progress of scientific work among students specializing in Tourism at the National Aviation University (NAU). The authors emphasize the importance of implementing a four-year model for the development of cognitive activity in secondary and higher education, as well as the potential for enhancing scientific research activities among students. The primary focus of the study is the advancement of scientific engagement among students, particularly within the framework of the "Sports Tourism" club established at NAU. The authors analyze the significance of seeking relevant information during the preparation, execution, and conclusion of sports expeditions, highlighting its application in the writing of scientific articles and papers by students. Furthermore, the article underlines the necessity of intensifying scientific research activities among students, especially in the context of exploring the potential of sports tourism in Ukraine's response to Russian military aggression. The authors emphasize the importance of studying and investigating sports tourism as a potential tool within Ukraine's strategy to counter military aggression, thereby uncovering new possibilities and advantages within this field. The research presented in the article is based on an analysis of scientific sources, articles, dissertations, and other scholarly materials, as well as the authors' extensive experience at the National Aviation University. The obtained results demonstrate the considerable potential for developing students' scientific work in the field of Tourism and their contribution to the exploration of sports tourism, particularly in the face of Russian military aggression. Overall, this article provides valuable insights into the development of scientific work among students in the field of Tourism and

offers practical recommendations for fostering and supporting scientific research conducted by students specializing in Tourism at the National Aviation University. Thus, deferred observation and years of pedagogical practice have demonstrated that the model of cognitive tourist-ethnographic activity, developed by us for secondary schools, can be effectively utilized in the higher education process. Under professional guidance, this model significantly enhances students' interest in research work and increases scientific activity within the higher education context.

Keywords: four-year model, delayed observation, sports tourism, scientific work of students.

Постановка проблеми. Кафедра міжнародного туризму та країнознавства була створена у 2006 р. з метою диверсифікації освітньої структури Національного авіаційного університету, подальшої підготовки фахівців за спеціальністю «Туризм». Головним завданням кафедри є підготовка кваліфікованих фахівців освітніх ступенів Бакалавр та Магістр, конкурентоспроможних на національному ринку праці; формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення набутих професійних компетентностей, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін, що відбуваються у сфері туризму і рекреації в умовах ринкової економіки, та на сучасному етапі протидії військової агресії росії проти України.

Кафедра здійснює тісну співпрацю з мережею базових установ для практичної підготовки студентів («Каліпсо Україна», «Корал Тревел»). До Всесвітнього дня туризму здійснюються традиційні сходження студентів кафедри на гору Говерла. Кафедрою проводиться активна науково-дослідницька робота, працюють три науково-практичні студентські гуртки: «Києвознавство», «Спортивний туризм», «Туризмознавство». Під керівництвом досвідчених науково-педагогічних працівників кафедри розвивається студентська наукова робота – студенти досліджують важливі проблеми розвитку української туристичної сфери, беруть участь в студентських наукових конференціях, публікують результати своєї наукової роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасна концепція вищої освіти націлює педагогів на духовний та фізичний розвиток особистості, запровадження якісно нових форм та методів організації навчальної діяльності. У зв'язку з цим актуального значення набуває проблема активізації наукової роботи зі студентами щодо розвитку дослідницької, наукової активності; формування умінь самостійного набуття знань, систематизації та аналізу засвоєної інформації, набуття певних компетенцій, виконання дослідницьких робіт.

Студентській вік у житті людини охоплює період зростання фізичних, психічних, духо-

вних рис особистості. Він характеризується формуванням світогляду, особливих рис характеру, відношення до інших людей.

Сучасна педагогічна наука накопичила значний досвід за методикою організації наукової діяльності студентів.

Методологію, організацію наукових досліджень студентів вищих навчальних закладів досліджували Бориченко К. В., Гудзь А. О., Панфілов О. Є. [1], Шопя Я. І., Конопельник О. І., Фтомин Н. Є. [2], Палеха Ю. І., Леміш Н. О. [3] та інші дослідники.

Основні засади методики туристично-краєзнавчої, екскурсійної діяльності, патріотичного виховання, ще на початку 20 століття заклали науковці-практики Микульський К., Пеленський Є. Ю. [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Науково-дослідна робота студентів несе в собі значний потенціал для удосконалення підготовки майбутнього спеціаліста та формування його професійної компетентності. У той же час залишається актуальним активізації наукової роботи студентів під час повномасштабної агресії росії проти України. Зв'язок спортивного туризму з подоланням екстремальних ситуацій, виживання у бойових діях, загалом підготовкою до захисту Батьківщини є необхідним фактором сьогодення. Тому важливими є активізація саме наукових досліджень з цього напрямку освіти та виховання.

Постановка завдання. Дослідити зв'язок навчальної та позанавчальної роботи студентів у розвитку наукової діяльності здобувачів вищої освіти. Ідея нашого концептуального підходу полягає у застосуванні методу розвитку наукової активності студентів під час навчальних занять, які пов'язані з діяльністю науково-практичного гуртка «Спортивний туризм». До основних методів дослідження належать: системний, історичний, аналітичний, методи системно-структурованого підходу, моделювання, психолого-педагогічного аналізу, відтерміноване педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 90-х років минулого століття Фокінін С. П. була захищена дисертація, пов'язана з розвитком пізнавальної

активності старших підлітків [5]. На основі практичної, експериментальної 15-річної роботи у позашкільному закладі, була створена модель розвитку пізнавальної активності підлітків. Сутність наукової моделі полягала в тому, що пізнавальна активність учнів може бути значно підвищена, якщо вона формується в системі туристично-краєзнавчої діяльності, в особистісно-орієнтованій багаторічній моделі, у якій використовують форми та методи дослідницької, пошукової діяльності, пов'язані з роботою у Малій академії наук (МАН). Модель створювалася з урахуванням туристично-краєзнавчих циклів, орієнтованих на пізнавальну активність учнів. Цикли будувалися за принципом поступового пізнання та освоєння навколишнього середовища: від спостереження, до вивчення, та дослідження природного та соціального середовища.

Головним змістом пізнавальної туристично-краєзнавчої діяльності молоді є вивчення рідного краю, та районів туристських походів. Особливістю дитячо-юнацького туризму є прояв пізнавальної активності, спрямованої на освоєння специфічних навичок, умінь, знань з техніки та тактики туризму, організації безпеки подорожей, подолання екстремальних ситуацій, орієнтування на місцевості, екологічної культури, підготовки звітів про походи, освоєння краєзнавчих умінь та навичок.

За цією концепцією головним структурним елементом туристично-краєзнавчої діяльності є туристично-краєзнавчий цикл, який включає підготовку, проведення та підбиття підсумків будь-якого туристського заходу. У процесі практичної та наукової роботи нами було розроблено чотирирічну модель пізнавальної туристично-краєзнавчої діяльності. У модель були включені вивчення регіонів майбутніх походів та експедицій, та приблизні теми пізнавальних пошукових робіт підлітків.

Особливість створеної моделі полягала в тому, що головною метою туристично-краєзнавчої діяльності було пізнавальне завдання, а похід, експедиція, або будь-який туристичний захід виступали як засіб розв'язання цього завдання. У процесі дослідження було розроблено ієрархію циклічності туристично-краєзнавчої діяльності: «поточний» – найближчий захід туристського колективу; «сезонний захід», пов'язаний з канікулярним періодом у навчальному закладі та сезонами року; «річний» – низка сезонних циклів, які є підготовчими до головного заходу року; та «багаторічного» – ряд річних циклів, що складають систему туристично-краєзнавчої діяльності [5].

У нашій моделі структуроутворюючим виступає поточний цикл, а структурозмістовним – конкретне завдання, яке стоїть перед туристською спільнотою. Важливою складовою активізації дослідницької діяльності виступали: підготовка рефератів та звітів про походи та експедиції; доповіді та виступи у МАН, робота у наукових товариствах учнів та студентів, участь у конференціях та семінарах. За нашими спостереженнями, більшість абітурієнтів мало знайомі з методикою проведення дослідницької, пошукової роботи. У навчальному процесі вищих навчальних закладів ці проблеми викликають труднощі у виконанні курсових, дипломних робіт студентів.

У чотирьохрічній моделі, туристсько-краєзнавчої діяльності спортивні походи є структурно-організаційним елементом, а написання звітів, рефератів, творчих робіт – структурно-змістовним наповненням. Таким чином, туристична та краєзнавча діяльність доповнюють одна одну, стимулює дослідницьку активність, інтелект, розширює кругозір учнів. За результатами багаторічної роботи, до кінця 1992 року 25 гуртківців туристичного клубу «Полюс» Радянського району м. Києва стали кандидатами та дійсними членами МАН «Дослідник» [5]. Хочемо наголосити ще на одному: те що було закладено у підлітковому віці, а саме любов до рідного краю, своєї Батьківщини, проявилось у наш повоєнний час. Ми зустрічалися з нашими вихованцями під час щорічних зустрічей, зльотах, і спостерігаємо за їхнім життям. Не менше шести вихованців, захищають нашу державу у Збройних силах України. Дехто з них був поранений на фронті, але продовжує виконувати свій обов'язок перед Батьківщиною. Декілька людей активно допомагають як волонтери, збираючи допомогу військовим. Але немає сумнівів у тому, що любов до України, була сформована ще у дитинстві під час походів Київщиною, Карпатами, Кримом, Поліссям, Покуттям та іншими мандрівками своїм рідним краєм.

У 2005 році в Академії педагогічних наук України Фокіним С. П. було пройдено нострифікацію, та прилюдний захист дисертації. Багаторічна робота у вишах України показує, що особливе місце у підготовці фахівців туризму займає наукова, дослідницька робота студентів. Цьому багато в чому сприяє студентський науково-практичний гурток «Спортивний туризм». Створену нами чотирьохрічна модель розвитку пізна-

вальної активності, можливо застосовувати у позанавчальній роботі бакалаврів спеціальності «Туризм». Поєднуючи змістовний навчальний матеріал дисциплін «Спортивний туризм», «Організація екстремального туризму» з роботою гуртка «Спортивний туризм», можливо сформулювати зацікавленість у проведенні наукової роботи за даним напрямком. Дослідницька робота проводиться під час підготовки, проведення та підбиття підсумків походів, навчальних практик. Виконуючі певні завдання, студенти у походах та на навчальних практиках поглиблюють свої знання, отримані на практичних та лекційних заняттях. Таким чином поєднуючи педагогічні і організаційні можливості позанавчальної діяльності, можливо досягти значних результатів у розвитку наукової активності студентів.

Більш висока наукова активність студентів, що займаються спортивним туризмом, пояснюється декількома важливими факторами: під час походів формуються нові навички здобуття знань, зростає інтерес до місць відвідування; у студентів виробляється вимогливе відношення до виконання своїх обов'язків; різні форми, методи та прийоми роботи залучають студентів до самостійного здобуття знань, більш інтенсивно формують в них дослідницькі інтереси і здібності. Активізація наукової роботи є одним із шляхів залучення студентів до участі у наукових конференціях, сприяє якісному виконанню творчих самостійних робіт, написанню рефератів, а надалі курсових та дипломних кваліфікаційних робіт. У загальній системі навчальної роботи зі студентами, у сезонних циклах (семестрах), похід виступає структурно-організаційним елементом, а написання наукових статей, звітів, рефератів, курсових, дипломних робіт – структурнозмістовним наповненням наукової роботи. Таким чином, спортивно-туристська та навчальна діяльність доповнюють одна одну, розвивають наукову активність, інтелект, розширюють світогляд студентів, органічно вписуються у навчальний процес вищої школи. Починаючи від першого курсу з дисципліни «Оздоровчо-спортивний туризм», продовжуючи на другому курсі дисципліною «Організація екстремального туризму» і до магістерського рівня, дисципліною «Теоретичні проблеми туризмознавства», студенти починають поступово оволодівати навичками наукової та дослідницької роботи. Результатами є виконання курсових та кваліфікаційних робіт, написання наукових статей. Як приклад

наведемо тематику наукових студентських статей: «Психологічна та вольова підготовка під час сходження на вершину» О. Тертичної, «Проблеми термінологічного апарату спортивного туризму» Ю. Манько, «Туризм через призму психології» А. Лунько та ін. Магістерська курсова робота «Психологічні аспекти туризмознавства» Х. Ковальчук. Дипломні кваліфікаційні роботи М. Домишевої «Проблеми та перспективи розвитку екстремальних видів туризму в Україні», К. Сокач «Еволюція та сучасні тенденції розвитку екстремального туризму», С. Дремова «Проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму в Україні», «Теоретико-методологічні засади спортивного туризму» Ю. Манько, «Проблеми та перспективи розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні» С. Клепча, «Роль краєзнавства у розвитку дитячо-юнацького туризму в Україні» І. Зеленської, та інші роботи. Наукова активність студентів, які займаються спортивним туризмом, пояснюється кількома важливими факторами: під час навчальних походів та навчальних практик студенти, на власному досвіді проживають різні непередбачувані ситуації, долають різні перешкоди, починають розуміти необхідність отримання нових знань. У студентів виробляється більш вимогливе ставлення до виконання своїх обов'язків; різні форми, методи та прийоми роботи залучають студентів до самостійного здобуття знань, формують у них дослідницькі інтереси та здатності написання статей до наукових студентських конференцій.

Висновки. Цілеспрямована науководослідницька робота студентів сприяє розвитку особистості, підвищенню мотивації до самоосвіти та самоактуалізації, задоволенню життєвих потреб, засвоєнню знань, умінь, навичок, необхідних для наукової, дослідницької роботи; активній участі у конференціях та наукових гуртках, підготовці статей, рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт тощо.

Розвиток наукової активності відбувається у процесі циклічності навчання у сезонних та річних циклах (у вищому навчальному закладі – семестрах та річних навчальних курсах). Підвищення наукової активності відбувається поступово, з освоєнням певних туристських та краєзнавчих посад, та специфічних для туризму та краєзнавства знань, умінь, навичок. Наші ідеї у розвитку дослідницької та наукової роботи студентів були реалізовані під час викладання навчальних курсів «Спортивний туризм», «Громадські туристські орга-

нізації», «Історія туризму», «Туризмологія», «Оздоровчо-спортивний туризм», «Організація екстремального туризму», «Теоретичні проблеми туризмознавства», багаторічного керівництва науковим студентським гуртком «Спортивний туризм», у матеріалах підручників «Спортивний туризм» [6], «Діяльність туристської самодіяльної організації» [7], «Громадські туристичні організації» [8], науковими роботами здобувачів вищої освіти.

Таким чином, відтерміноване спостереження та багаторічна педагогічна практика показали, що модель пізнавальної туристично-краєзнавчої діяльності, розробленої нами для середньої школи, можна використовувати в навчальному процесі вищої школи, що за професійного керівництва дозволяє значно посилити інтерес студентів до дослідницької роботи та підвищує наукову активність у навчальному процесі вищої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Студентська наукова робота : навч. посібн. / Я. І. Шопя, О. І. Конопельник, Н. Є. Фтомин ; за ред. П. М. Якібчука. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 184 с.
2. Основи науково-дослідної роботи : навч. посібник / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 336 с.
3. Бориченко К. В., Гудзь А. О., Панфілов О. Є. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти 1 курсу магістрат. ф-ту адвокатури та антикорупц. діяльності. Одеса : Фенікс, 2022. 48 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.22511>.
4. Пеленський Є.-Ю. Пластовий гурток. Л., 1930. URL: https://issuu.com/plastovabanka/docs/broshura_2_pelenskyj_plastovyj_hurtok?utm_medium=referral&utm_source=plast.org.
5. Фокин С. П. Туристско-краеведческая деятельность как средство развития познавательной активности подростков. Автореф. дис. канд. пед. наук. 1994.
6. Фокін С. П. Спортивний туризм. Навчальний посібник. Київ : НАУ, 2014. 168 с.
7. Фокін С. П. Діяльність туристської самодіяльної організації. Навчальний посібник. Київ : НАУ, 2014. 200 с.
8. Фокін С. П. Громадські туристичні організації. Навчальний посібник. Київ : НАУ, 2017. 148 с.

REFERENCES:

1. Shopa Ya. I., Konopolnyk O. I., Ftomin N. E. (2013) Studentska naukova robota : navch. posibnyk [Student scientific work] teaching. manual / under the editorship P. M. Yakibchuk. Lviv: Ivan Franko National University, 184 p.
2. Palekha Y. I., Lemish N. O. (2017) Osnovy naukovo-doslidnoyi roboty : navch. posibnyk [Basics of research work]. Kyiv: Lira-K Publishing House, 336 p.
3. Borychenko, K. V., Hudz, A. O., Panfilov, O. YE. (2022) Metodolohiya ta orhanizatsiya naukovykh doslidzhen: navch.-metod. posib. [Methodology and organization of scientific research] teaching method. guide for applicants of higher education of the 1st year of the master's degree. Faculty of Advocacy and Anti-corruption activities. Odesa: Fenix, 48 p. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.22511>.
4. Pelens'kyi, YE.-YU. (1930) Plastovyy hurtok [Layer circle]. URL: https://issuu.com/plastovabanka/docs/broshura_2_pelenskyj_plastovyj_hurtokutm_medium=referral&utm_source=plast.org.
5. Fokin, S. P. (1994). Turistsko-kraevyedcheskaya deyatelnost' kak sredstvo razvitiya poznavatel'noy aktivnosti podrostkov [Tourist-local history activities as a means of developing cognitive engagement in adolescents]. (bstract of the dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences).
6. Fokin, S. P. (2014) Sportyvnyy turyzm. Navchalnyy posibnyk [Sports tourism. Tutorial]. Kyiv: NAU, 168 p.
7. Fokin, S. P. (2014) Diyalist turystskoyi samodiyalnoyi orhanizatsiyi. Navchalnyy posibnyk [Activities of a tourist amateur organization. Tutorial]. Kyiv: NAU, 200 p.
8. Fokin, S. P. (2017) Hromadski turystychni orhanizatsiyi Navchal'nyy posibnyk [Public tourist organizations. Tutorial]. Kyiv: NAU, 148 p.